

EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS ĮTAKA LIETUVOS BAUDŽIAMAJAI TEISEI

Gintaras Švedas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros vedėjas
profesorius socialinių mokslų habilituotas daktaras
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-00117
Tel. (+370 5) 2 36 66 17
El. paštas gintaras.švedas@tf.vu.lt

Straipsnyje analizuojama Europos Sąjungos (ES) institucijų kompetencija baudžiamosios teisės klausimais, ES baudžiamosios teisės turinys, raidos tendencijos ir perspektyvos, taip pat materialios ES baudžiamosios teisės aspektai, kurie daro reikšmingą įtaką Lietuvos baudžiamajai (baudžiamojo proceso) teisei ir ateityje gali kelti didesnių problemų.

This article deals with the competence of EU institutions in the field of criminal law, its content, tendencies and perspectives of EU criminal law, as well as certain aspects of EU criminal law that make influence to the Lithuanian criminal (criminal procedure) law and may create problems in the future.

Įvadas

Europos Sąjungos (toliau – ES) teisė yra savarankiška teisės sistema, kuri nesutampa nei su bendrąja tarptautine teise, nei su nacionaline teise. ES teisės specifiką (remiantis apibendrintu V. Vadapalo, I. Jaru-kaičio, N. Walkerio, J. Weilerio, A. Von Bogdandy ir kitų mokslininkų požiūriu bei teiginiais), lemia tai, kad, pirma, valstybės narės suteikė ES institucijoms teisę priimti joms privalomus teisės aktus ir kartu apribojo savo suverenias teises tam tikrose srityse. Antra, valstybės narės sutiko, kad ES teisės aktai taikomi tiesiogiai ir turi viršenybę nacionalinei teisei, todėl valstybės narės privalo suderinti (harmonizuoti)

nacionalinę teisę su ES teisės nuostatomis. Trečia, Teisingumo Teismo, kaip privalomos kompetencijos teismo institucijos, egzistavimas ir draudimas valstybėms narėms ES teisės reguliuojamose srityse spręsti ginčus kitais, nei nurodyta ES teisėje, būdais. Ketvirta, ES teisės subjektai yra ne tik valstybės narės, bet ir jų fiziniai ir juridiniai asmenys [14; 11; 18; 21]. Nors baudžiamoji teisė nėra ta teisės šaka, kurios atžvilgiu ES institucijų kompetencijos ribos būtų labai plačios, tačiau ES teisės aktų pasiūlymai, susiję būtent su baudžiamosios teisės priemonių įgyvendinimu, dažnai sulaukia neigatyvios valstybių narių reakcijos. Pažymėtina, kad tarptautinės baudžiamosios teisės teorijoje pabrėžiama,

jog nacionalinė baudžiamoji teisė yra tarsi valstybės suvereniteto išraiška. Kita vertus, tam tikri bendri ES tikslai negali būti pasiekti be baudžiamosios teisės pagalbos, todėl tam tikras šios teisės šakos derinimas valstybėse narėse tiesiog neišvengiamas. Atsižvelgiant į tokią situaciją, reikalaujama analizuoti ne tik atskirus ES teisės aktus baudžiamosios teisės klausimais (kurie paprastai susiję su III ramsčiu), šios teisės šakos raidos tendencijas bei perspektyvas, bet ir jos įtaką nacionalinei baudžiamajai teisei.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos teisės doktrinoje daugiau dėmesio skiriama bendresniems ES įtakos nacionalinei teisei aspektams [14, p. 179–184; 11, p. 22–38; 17, p. 39–45], tam tikriems ES teisės principams, pavyzdžiui, teisės tiesioginio taikymo [12, p. 35–43], arba atskiriems ES teisės aktams [13, p. 152–162] ir pan. O išimtinai baudžiamosios teisės klausimams skirti teoriniai darbai [5, p. 35–200; 6, p. 80–99] labiau orientuoti į tai, kaip Lietuva įgyvendino ir (arba) taiko ES teisės aktų reikalavimus (neanalizuojant ir nevertinant pačių ES teisės aktų).

1. Europos Sąjungos institucijų kompetencija baudžiamosios teisės srityje

ES teisės aktai Lietuvos Respublikos ir kitų valstybių narių nacionalinei baudžiamajai teisei, palyginti su kitomis teisės šakomis, pavyzdžiui, civiline, įmonių, vartotojų apsaugos ir pan., nedaro didelės įtakos, nes Europos Komisijos, Europos Parlamento, Tarybos ir t. t. kompetencija šioje teisės šakoje yra ribota. Kita vertus, atsižvelgiant į bendrus ES interesus reikia, kad bendros visoms valstybėms narėms vertybės, pavyzdžiui, apsauga nuo organizuoto nusikalstamumo ir šio reiškinio kontrolė, ES

finansinė gerovė ir t. t., būtų ginamos ir pasitelkus baudžiamąją teisę. Konsoliduotos ES sutarties 29 straipsnyje nustata, kad Europos Sąjungos tikslas „plėtojant bendrą valstybių narių veiklą policijos ir teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityse, užkertant kelią rasizmui bei ksenofobijai ir kovojant su jais, laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje suteikti piliečiams aukšto lygio saugumą. To tikslo siekiama užkardant organizuotą ir kitoki nusikalstamumą, ypač terorizmą, prekybą žmonėmis ir nusikaltimus prieš vaikus, neteisėtą prekybą narkotikais bei ginklais, korupciją bei sukčiavimą ir kovojant su jais šiais būdais: [...] jei reikia, derinant valstybių narių baudžiamosios teisės normas pagal 31 straipsnio e punkto nuostatas“ [2, p. 746–747]. O minėtos sutarties 31 straipsnio (e) punkte nustatoma, kad bendrą veiklą, susijusią su teisminių bendradarbiavimu baudžiamosiose bylose, sudaro: „e) laispiškas ėmimasis priemonių, nustatančių būtiniausias taisykles, susijusias su nusikaltimo sudėties požymiais ir bausmėmis organizuoto nusikalstamumo, terorizmo ir neteisėtos prekybos narkotikais srityse“ [2, p. 748].

Pažymėtina, kad ir nedidelės ES kompetencijos derinti nacionalinę baudžiamąją (ir baudžiamojo proceso) teisę įgyvendinimas yra ne tik kompleksinis, bet ir itin jautrus klausimas valstybėms narėms. Kai kurių autorių nuomone, valstybės narės į baudžiamąją teisę žiūri kaip išimtinai nacionalinę kompetenciją, o Europos Komisijos bandymai (net ir pagal jų kompetenciją) įgyvendinti bendrą ES politiką baudžiamosios teisės priemonės visada sulaukia Ministrų Tarybos pritarimo tik „pareigą taikyti kriminalinę bausmę pakeičiant pareigą taikyti sankciją“ [15, p. 87–88]. ES baudžiamosios teisės teoretikai skiria

trys Ministrų Tarybos „pasipriešinimo“ Europos Komisijos pasiūlymams baudžiamosios teisės derinimo pagal pirmąjį ramstį būdus: a) visiškas pasiūlymo atmetimas; b) pasiūlymo, pateikto direktyva arba reglamentu, pertvarkymas į pagrindų sprendimą; ir c) pritarimas pasiūlymui, jei jis pateiktas „dvigubu paketu“, iš kurio baudžiamosios teisės klausimai numatyti pagrindų sprendime [15, p. 88].

Kita vertus, akivaizdi kompetencijos ribų plėtimo tendencija. Tai rodo ir keli paskutiniai Teisingumo Teismo sprendimai, pavyzdžiui, bylose dėl pagrindų sprendimo dėl aplinkos apsaugos baudžiamosios teisės priemonėmis (2003/80/TVR) ir pagrindų sprendimo dėl baudžiamosios teisės stiprinimo, įgyvendinant teršimui iš laivų taikomą teisę (2005/667/TVR). Teisingumo Teismas, įvertinęs Ministrų Tarybos priimtų Pagrindų sprendimų teisėtumą kompetencijos aspektu, juos panaikino pripažinęs, jog Taryba peržengė savo kompetenciją. Pažymėtina ir tai, kad Teisingumo Teismas 2005 m. rugsėjo 13 d. sprendime Nr. C-176/03 ir 2007 m. spalio 23 d. sprendime Nr. C-440/05 pabrėžė, „[...] iš esmės baudžiamieji įstatymai, kaip ir baudžiamojo proceso normos, nepatenka į Bendrijos kompetenciją [...], vis dėlto Bendrijos teisės aktų leidėjas, jei nacionalinių valdžios institucijų taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios baudžiamosios sankcijos yra būtinos kovos su sunkiais nusikaltimais aplinkai, gali įpareigoti valstybes nares nustatyti tokias sankcijas, kad užtikrintų visišką jo priimamų teisės normų šioje srityje veiksmingumą“. Kita vertus, Teisingumo Teismas šiame sprendime atkreipė dėmesį ir į tai, jog „[...] kalbant apie taikytinų baudžiamųjų sankcijų rūšį ir dydį, reikia konstatuoti, kad, atvirkščiai

nei teigia Komisija, jų nustatymas neprikirtinas Bendrijos kompetencijai“.

Kai kurie autoriai (pvz., J. Vervaele) atkreipė dėmesį į minėtų Teisingumo Teismo sprendimų trūkumus, ypač pabrėždami, kad Teismas „...aiškiai neapibrėžė savo sprendimo dalykinės apimtys. Neabejotina, kad Europos Komisija turi pateikti argumentus, kodėl tam tikras aspektas yra esminis Europos integracijai ir kad baudžiamosios teisės harmonizavimas yra būtina ir efektyvi priemonė kovojant, pavyzdžiui, prieš sukčiavimą ES lėšomis, saugant eurą ar garantuojant maisto saugumą“ [15, p. 91]. Tiesa, Teisingumo Teismo teisėjo (nuo Lietuvos) P. Kūrio nuomone, iš šio sprendimo negalima daryti išvados, kad Teismas pripažino Bendrijos kompetenciją baudžiamosios teisės srityje. Teisėjo požiūriu, jis reiškia, kad „teisės aktas, kuriuo valstybėms narėms leidžiama pasirinkti už žalą aplinkai taikytinas veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias baudžiamąsias sankcijas, galėjo būti teisėtai priimtas remiantis I ramsčiu“ [9, p. 9].

Kiti autoriai (pvz., S. White, L. Kuhl, B.-R. Killmann), pritardami Europos Komisijos nuomonei (COM, (2005) 583: Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on the implications of the Courts judgment of 13 September 2005), nurodo, kad ES institucijų kompetencijai priskirtini tokie klausimai, kurių sprendimui galimas baudžiamosios teisės harmonizavimas, kaip antai: aplinkos apsauga, Europos Bendrijų finansinių interesų apsauga, finansiniai nusikaltimai (pinigų plovimas, korupcija ir pan.), intelektinės nuosavybės apsauga, informacinių sistemų apsauga ir imigracija [8, p. 100–101; 20, p. 95]. Tiesa, baudžiamosios teisės teorijoje teikiamas ir kitoks

požiūris į EB kompetenciją baudžiamosios teisės srityje, pavyzdžiui, A. Dawes ir O. Lynskey, nors ir pritardami, kad intelektinės nuosavybės apsauga, konkurencijos teisė bei migracija gali būti sprendžiami EB baudžiamosios teisės priemonėmis, pateikia ir teisinių, ir praktinių argumentų prieš minėtų klausimų sprendimą EB baudžiamosios teisės priemonėmis [7, p. 131–158].

O valstybių narių pozicija yra labai vieninga tuo požiūriu, kad Ministrų Taryba turi kitokią ES baudžiamosios teisės viziją negu Europos Komisija. Iškilęs rimtas teisinis konfliktas, ką daryti su minėtais Teisingumo Teismo sprendimais Nr. C-176/03 ir C-440/05, sukėlė idomių diskusijų bent jau tuo požiūriu, kad Europos Komisija buvo tos nuomonės, jog pagal minėtus Teisingumo Teismo sprendimus reikia pakeisti kai kuriuos kitus pagrindų sprendimus, kuriuose yra baudžiamosios teisės normų. Svarstant šią Europos Komisijos nuomonę, Ministrų Taryba išreiškė poziciją, kad skubėti neverta, ir kol kas nereikia keisti kitų pagrindų sprendimų, kuriuos valstybės narės jau yra įgyvendinusios. Pažymėtina, kad tokiai Ministrų Tarybos pozicijai galima pritarti ir dėl tos priežasties, jog kai kurių pagrindų sprendimų, kuriuos valstybės narės jau yra įgyvendinusios nacionalinėje teisėje, panaikinimas ir kitų teisės aktų priėmimas sukels tam tikrų teisinių abejonių ir dėl nacionalinės teisės aktų, kuriais buvo įgyvendintos panaikinamų pagrindų sprendimų reikalavimai.

2. Europos Sąjungos baudžiamosios teisės turinys, raidos tendencijos ir perspektyvos

Iš pirmo žvilgsnio paprastas klausimas, jei atsakymas apie ES baudžiamosios teisės

turinį būtų grindžiamas nacionaline teise, tampa pakankamai sudėtingu. Pažymėtina, kad dar ir šiandien baudžiamosios teisės doktrinoje nėra tiksliai apibrėžtas ir ES baudžiamosios teisės, ir tarptautinės baudžiamosios teisės turinys. O analizuojant ES galiojančius teisės aktus matyti, kad tam tikrais atvejais vienu ES teisės aktu reglamentuojamų santykių sritys susipina, todėl, bent jau praktiniu požiūriu, nėra svarbu, kuriai konkrečiai teisės šakai priskirtinas tam tikro pobūdžio teisinis santykis pagal nacionalinę teisę. Antai 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms (2004/80/EB) ir ją įgyvendinantis 2005 m. birželio 30 d. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos atlyginimo įstatymas (Žin., 2005, Nr. 85-3140) reguliuoja ir civilinius, ir baudžiamuosius, ir administracinius santykius, tačiau pagal vyraujančią nuomonę, ši direktyva laikoma ES baudžiamosios teisės dalimi, nors Lietuvos teisės požiūriu minėtas įstatymas laikytinas kompleksiniu.

Tam tikrą ES teisės aktą priskirti prie baudžiamosios teisės galima remiantis keliais kriterijais – a) teisės akto turiniu (pvz., įvardija nusikalstamos veikos, už kurią būtina numatyti baudžiamąją atsakomybę, požymius; nustato valstybių baudžiamosios jurisdikcijos taisykles ir pan.); b) subjektu, kuris priėmė ES teisės aktą (paprastai Taryba). Atsižvelgiant į ES teisės aktus, ES baudžiamąją teisę galima sugrupuoti į keturias dalis. Pirmą, natūrali (tikroji) baudžiamoji teisė, kurią būtų galima įvardyti kaip materialiąją teisę, pavyzdžiui, pagrindų sprendimą dėl kovos su terorizmu (2002/475/TVR), pagrindų sprendimą dėl kovos su prekyba žmonėmis (2002/629/TVR), pagrindų spren-

mą dėl atsižvelgimo į apkaltinamuosius nuosprendžius valstybės narėse naujose baudžiamosiose bylose (2008/675/TVR) ir pan. Antrą dalį sudaro baudžiamasis procesas, pavyzdžiui, pagrindų sprendimas dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamajame procese (2001/220/TVR). Pažymėtina, kad Vakarų Europos mokslininkai (C. Wyngaert, J. Vervaele, V. Mitselagas ir kt.) net nediskutuoja, kad baudžiamasis procesas yra baudžiamosios teisės dalis. Trečia dalis – tai tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose, pavyzdžiui, pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2003/577/TVR) ir pan. Ketvirta dalis – tai bausmių vykdymas, pavyzdžiui, pagrindų sprendimas dėl nuteistųjų laisvės atėmimu tarpusavio perdavimo (2008/909/TVR), pagrindų sprendimas dėl nuteistųjų probacija ir kitomis alternatyviomis sankcijomis tarpusavio perdavimo (2008/947/TVR).

Per paskutiniuosius penkiolika metų priimtų ES teisės aktų analizė leidžia išskirti vieną iš ES baudžiamosios teisės raidos tendencijų – tai ES teisės akto baudžiamosios teisės klausimais. Pirmieji ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais buvo tradicinės tarptautinės sutartys, pavyzdžiui, Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, Konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais, Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose ir t. t. O štai paskutiniais metais baudžiamosios teisės klausimai sprendžiami iš esmės antrinės teisės aktais (direktyvomis, pagrindų sprendimais). Autoriaus nuomone, viena iš šių tendencijų

nulėmusių priežasčių yra ta, kad kai kurios ES valstybės narės (dėl įvairių priežasčių) neratifikavo ES tarptautinės sutarties ir taip neprisiimdavo išpareigojimų suderinti nacionalinę baudžiamąją teisę su ES teisės aktų reikalavimais. O ES antrinės teisės aktas, kuris Taryboje gali būti priimtas tik vienbalsiai, turi būti įgyvendintas nacionalinėje teisėje be jokių papildomų nacionalinių procedūrų.

Dabar ES tarptautinės sutartys ir antrinės teisės aktai reglamentuoja ir sektoriniu aspektu derina tokių nusikalstamų veikų sudėtis kaip korupciją (taip pat ir privačiame sektoriuje), sukčiavimą, susijusį su ES finansiniais interesais, pinigų plovimą, euro padirbinėjimą, sukčiavimą negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimą, neteisėtą migraciją, prekybą žmonėmis, seksualinį vaikų išnaudojimą ir vaikų pornografiją, nusikalstamą organizaciją, terorizmą, neteisėtą narkotikų apyvartą. ES teisės aktai taip pat įtvirtina jurisdikcijos taisykles, numato atsakomybę už pasikėsinimą bei bendrininkavimą padarant minėtas nusikalstamas veikas, numato juridinių asmenų atsakomybę už minėtas nusikalstamas veikas, iš dalies suderina sankcijas fiziniams ir juridiniams asmenims už minėtas nusikalstamas veikas.

ES tarptautinių sutarčių ir antrinės teisės aktų baudžiamosios teisės klausimais bendra analizė leidžia padaryti kelias svarbias išvadas. Pirma, dažniausiai ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais nėra tiesioginio taikymo aktai ir turi būti įgyvendinti nacionalinėje teisėje priimant, pakeičiant arba papildant baudžiamąjį įstatymą ir (arba) kitus teisės aktus. Antra, baudžiamosios teisės derinimas ES pažengetas labai netoli, nes yra palietęs tik nedaug nusikaltimų sudėčių. Be to, šie nusikalti-

mai ES teisės aktuose dažnai apibūdinami minimalistiniais terminais arba suteikiant valstybėms narėms išlygų (pareiškimų) teisę. Trečia, ne visos nusikalstamo elgesio formos yra tiksliai apibrėžtos ES teisės aktuose, o jų turinys valstybėse narėse interpretuojamas skirtingai (pasikėsinimas, bendrininkavimas ir pan.). Ketvirta, dar mažiau yra pažengęs bausmių už ES teisės aktuose numatytus nusikaltimus ir jų skyrimo taisyklių derinimas, kuris iš esmės apsiribojo bendriausiais reikalavimais.

Dabar itin sunku prognozuoti ES baudžiamosios teisės raidos perspektyvas, nes nėra aiškus valstybių narių, Ministrų Tarybos ir Europos Komisijos požiūris į Teisingumo Teismo 2005 m. rugsėjo 13 d. ir 2007 m. spalio 23 d. Teisingumo Teismo sprendimų bylose C-176/03 ir C-440/05 dalykinę apimtį, taip pat jų įgyvendinimo būdus ir priemones. Neabejotina ir tai, kad ES baudžiamosios teisės raidą paveiks ir naujoji ES sutartis (Lisabonos sutartis), kurios ratifikavimo valstybėse narėse procedūra jau artėja į pabaigą. Nors tam tikra dalis akademinės bendruomenės (pvz., I. Jarukaitis, A. Van Bogdandy, R. Kwiecien [10; 11; 19] ir kiti) teigia, kad ši sutartis nacionalinės ir ES teisės santykiui nedaro radikalaus pakeitimo, tačiau pats faktas, jog nebelieka ramsčių ir ES teisės akto (baudžiamosios teisės klausimais) priėmimo vienabalsiškumo principo, verčia manyti apie galimą valstybių narių reakciją į tokius teisės aktų projektus, kurie prieštarauja jos esminiams baudžiamosios teisės principams, ir pan. Kita vertus, pagal Europos integracijos modelį, kuris grindžiamas suvereniteto (kompetencijos) pasidalijimu, reikalaujama, kad valstybės narės bendradarbiautų kurdamos bendrą teisinę erdvę, kurios sudedamoji dalis būtų ir bau-

džiamoji teisė. Autoriaus nuomone, reikia pritarti J. Vervaele minčiai, kad „šiuo metu diskusijų objektas yra ne tai, ar mes norime ES baudžiamosios teisės, bet koks turėtų būti jos turinys“ [15, p. 91].

3. Europos Sąjungos teisės įtakos Lietuvos baudžiamajai teisei sritys

Kalbant apie ES teisės įtaką nacionalinei baudžiamajai teisei, galima išskirti du tokios įtakos būdus – a) teisėkūros ir b) teisminių. Teisėkūra – tai ES teisės akto nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę būdas. O teisminis būdas – tai Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo vykdymas, kuris gali apimti ir nacionalinės teisės nuostatų, pripažintų neatitinkančiomis ES teisės reikalavimų, netaikymą, tiek šių nacionalinės teisės nuostatų pakeitimą ar papildymą arba jų panaikinimą. Neabejotina, kad teisėkūra yra vyraujantis būdas, tačiau Lietuvos aspektu jau galima paminėti ir vieną teismo būdo atvejį. 2008 m. liepos 11 d. Teisingumo Teismas byloje C-207/08 priėmė prejudicinį sprendimą dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (Žin., 2000, Nr. 89-2741) (toliau – BK) 265 straipsnio, numatančio baudžiamąją atsakomybę už kanapių auginimą. Prejudicinio sprendimo šioje byloje paprašė Panevėžio apygardos teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą, kurioje E. B. buvo kaltinamas legaliai įsigijęs ir iš Prancūzijos į Lietuvą parsivežęs 300 kg kanapių (KN kodas 53021000) sėklų, kurias norėjo panaudoti kanapėms veisti ir popieriaus gamybai. Pradėjus pjauti kanapes ir nupjovus didesnę derliaus dalį, buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Apeliacinės instancijos teisme ekspertas nurodė, kad E. B. augintos kanapės buvo pluoštinės, jokio pavojaus sveikatai nekėlė, iš jų chemiš-

kai išgauti narkotinių medžiagų neįmanoma ir kanapės kelia pavojų sveikatai, kai veikliosios narkotinės medžiagos kiekis yra 0,5–5 proc. Teisingumo Teismas nagrinėjo, ar BK 265 straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę besąlygiškai už visų be išimties kanapių (nepriklausomai nuo veikliosios narkotinės medžiagos jose kiekio) auginimą, neprieštarauja ES teisei. Teisingumo Teismas prejudiciniame sprendime pažymėjo, kad Lietuvos BK 265 straipsnio, numatančio baudžiamąją atsakomybę už visų be išimties kanapių auginimą, nuostatos prieštarauja 2003 m. rugsėjo 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1782/2003, nustatančio bendrąsias tiesioginės paramos schemų pagal bendrą žemės ūkio politiką taisykles ir tam tikras paramos schemas ūkininkams, nuostatoms, todėl negali būti taikomos.

ES baudžiamosios teisės teisėkūros aspektu paminėtini tik tie platesni klausimai, kurie jau kelia arba ateityje gali kelti gana didelių problemų nacionalinei baudžiamajai ar net konstitucinei teisei.

Pirma, gali kilti diskusijų dėl nusikaltimų, kuriuos apibrėžia ES baudžiamoji teisė ir kuriuos visos valstybės narės turi perkelti į savo nacionalinę teisę, požymių, nes kai kurie pagrindų sprendimuose pateikti nusikaltimų (jų sudėčių) apibrėžimai neatitinka nacionalinių baudžiamosios teisės reikalavimų, keliamų nusikaltimo sudėčiai ir jos požymiams apibūdinti. Antai 2002 m. liepos 19 d. Tarybos pagrindų sprendime dėl kovos su prekyba žmonėmis (2002/629/TVR) prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtis apibūdinama ne tik itin sudėtingai, bet ir paliekant kai kuriuos veiksmus (kurie pagal Lietuvos baudžiamuosius įstatymus sudarė šio nusikaltimo sudėtį, pvz., pilnamečio asmens pirkimas

ar kitoks perleidimas) už nusikaltimo sudėties ribų [apie tai plačiau žr.: 5, p. 113–128]. O analizuojant 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimą dėl kovos su terorizmu (2002/475/TVR) matyti, kad pagal jame pateiktą terorizmo apibrėžimą labai daug veiksmų arba neveikimo nepagrįstai būtų galima pripažinti nusikalstamais teroristiniais aktais tuo pažeidžiant *nullum crimen, sine lege certa* principą.

Pabrėžtina, kad dar nėra aiškus Europos Komisijos požiūris, kaip valstybės narės privalo įgyvendinti pagrindų sprendimus (t. y. kaip „transplantuoti“ ES antrinę teisę į nacionalinę teisę). Baudžiamoji teisė pasižymi ta ypatybe, kad nusikaltimo požymių apibrėžimas, nenustatant sankcijos už tokį nusikaltimą, netenka prasmės. Tai reiškia, kad Europos Komisija šiuo atžvilgiu gali tik kontroliuoti, kaip pagrindų sprendimų reikalavimai įgyvendinami nacionaliniuose įstatymuose, ir pan. Kita vertus, Europos Komisija dar tik sprendžia, kokia vertinimo metodika turėtų būti taikoma: ar pagrindų sprendimai turi būti įgyvendinami kaip direktyvos, kurių teisės normos nacionaliniuose įstatymuose turi būti įgyvendinamos tiksliai ir preciziškai, ar vis dėlto laikytina, kad nacionalinių nuostatų formuluotės gali skirtis nuo pagrindų sprendimo, bet nacionalinės teisės nuostatose turi atsispindėti jo tikslas ir esmė. Kai kurie autoriai (pvz., L. Kuhl, B.-R. Killmann), siekdami išspręsti šią probleminę situaciją, netgi teigia, kad „nusikaltimas turi būti apibrėžtas tiksliai ir aiškiai [...], draudžiant analogijos taikymą, todėl Bendrijos teisės akto turinys turi būti kuo išsamesnis, [...] paliekantis nacionaliniam įstatymų leidėjui tik vienintelį pasirinkimą – priimti nacionalinį teisės aktą, identišką Bendrijos teisės akto turiniui“ [8, p. 101].

Antra, kai kuriuose ES teisės aktuose valstybėms numatyta pareiga kriminalizuoti tam tikras veikas, kurios pagal savo esmę yra tik rengimasis padaryti tam tikrą nusikalstamą veiką, pvz., 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos pagrindų sprendimo, skirto kovai su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu (2001/413/TVR), 4 straipsnyje reikalaujama, kad nusikalstama veika būtų pripažįstama „tyčinis neteisėtas kompiuterinių programų, kurių paskirtis – padaryti sprendimo 3 str. nurodytą nusikaltimą, gaminimas, gavimas, įsigijimas pardavimas ar perleidimas kitam asmeniui arba turėjimas“, arba 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos pagrindų sprendimo dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu (2000/383/TVR) 3 straipsnyje reikalaujama, kad nusikalstama veika būtų pripažįstamas „apgaulingas instrumentų, gaminių, kompiuterinių programų ir bet kurių kitų priemonių, specialiai pritaikytų pinigams padirbti ar perdirbti, gaminimas, gavimas, įsigijimas arba laikymas“, ir t. t. Šiais atvejais iš esmės baudžiamoji atsakomybė turi būti nustatyta už rengimąsi sukčiauti negrynosiomis priemonėmis arba jas klastoti, arba padirbinėti pinigus. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuva privalo įgyvendinti ES teisės aktų reikalavimus nacionalinėje teisėje ir kriminalizuoti rengimąsi padaryti kai kurias veikas kaip savarankiškas nusikalstamas veikas, svarstyтина, ar būtina BK palikti bendrą taisyklę dėl rengimosi padaryti sunkų ir labai sunkų nusikaltimą baudžiamumo. BK 21 straipsnyje rengimąsi padaryti nusikaltimą įstatymų leidėjas apibrėžia kaip priemonių ir įrankių suieškojimą ar pritaikymą, veikimo plano sudarymą, bendrininkų telkimą arba kitoki

tyčinį nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymą. Baudžiamosios teisės teorijoje pripažįstama, kad toks rengimosi apibūdinimas – „kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas“ reiškia, jog baudžiamajame įstatyme nenumatyti visi galimi rengimosi padaryti nusikaltimą būdai (formas). Kitokiu tyčiniu nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymu gali būti pripažinti bet kokie tyčiniai veiksmai (neveikimas), jeigu jie sudaro galimybes įgyvendinti nusikalstamą ketinimą ar reikšmingai lengvina sąlygas padaryti sumanytą nusikaltimą. Turint omenyje, kad už rengimąsi padaryti sunkų arba labai sunkų nusikaltimą asmuo atsako bendrąja tvarka, toks vienos iš rengimosi formos apibūdinimas baudžiamajame įstatyme kelia didelių abejonių, nes visiškai neaišku, kokie veiksmai ar neveikimas sudarys baudžiamosios atsakomybės teisinį pagrindą, pavyzdžiui, ar galima baudžiamoji atsakomybė už žiūronų, kuriais bus žvalgoma planuojamos vagystės teritorija, įsigijimą ir pan. Pažymėtina, kad rengimosi (net ir už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą) baudžiamumo taip, kaip jį reglamentuoja Lietuvos BK, nenumato nei kontinentinės (Vokietija, Prancūzija, Švedija ir t. t.), nei anglosaksų (Anglija, JAV, Indija ir t. t.) teisinių sistemų valstybių baudžiamieji įstatymai.

Trečia, įgyvendindama 2008 m. liepos 24 d. pagrindų sprendimo dėl atsižvelgimo į apkaltinamuosius nuosprendžius Europos Sąjungos valstybėse narėse naujose baudžiamosiose bylose (2008/675/TVR) nuostatas Lietuva turės padaryti kai kuriuos BK pakeitimus ir papildymus. Kita vertus, BK 27 straipsnio 1 dalyje nustatytos taisyklės, pagal kurias asmuo tampa recidyvistu, yra labai plačios, t. y. bet kokių

dviejų tyčinių nusikaltimų padarymas, jei už vieną iš jų asmuo turi neišnykusį arba nepanaikintą teistumą, yra nusikaltimų recidyvas. Autoriaus nuomone, toks teisinis reglamentavimas kelia tam tikrų abejonių, nes neleidžia teismui įvertinti nei recidyvą sudarančių nusikaltimų sunkumą (pvz., recidyvistu bus ir asmuo, padaręs du nesunkius nusikaltimus, ir asmuo, padaręs du labai sunkius nusikaltimus; ir pan.), nei jų pobūdį (pvz., recidyvistu bus ir asmuo, padaręs du „privilegiuotus“ nusikaltimus, ir pan.), nei kaltininko savybes, pavyzdžiui, nepilnametystę nusikaltimo padarymo metu. Atsižvelgiant į tai, svarstyтина, ar BK 27 straipsnyje nereikėtų įtvirtinti nuostatos, jog teismas, atsižvelgdamas į padarytų nusikaltimų pobūdį ir sunkumą, kaltininko asmenybę ir kitas aplinkybes, turi teisę motyvuotai nepripažinti asmens recidyvistu.

Ketvirta, ES teisės aktai dar mažiau „kišasi“ į bausmių reguliavimą. Pirmuosiuose pagrindų sprendimuose buvo formuluojamas bendras reikalavimas, kad bausmės privalo būti „efektyvios, proporcingos, atgrasančios“. Šiais atvejais ES valstybės narės turi pareigą (ir teisę) nustatyti bausmes ir jų dydžius pagal nacionalinėje teisėje nustatytą bausmių sistemą ir atskiras bausmių rūšis, taip pat sankcijų kūrimo principus ir logiką. Tačiau naujesniuose ES teisės aktuose jau nustatyta daugiau reikalavimų, pavyzdžiui, nurodoma bausmės rūšis – laisvės atėmimas ir jo minimalaus dydžio ribos, o tai jau gali sukelti tam tikrų problemų. Antai 2003 m. gruodžio 22 d. pagrindų sprendimas dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (2004/68/TVR) už vaikų pornografiją nacionalinio baudžiamojo įstatymo straipsnio sankcijoje reikalauja

numatyti 10 metų laisvės atėmimo bausmę, o Lietuvos baudžiamieji įstatymai numato laisvės atėmimą iki 7 metų už „paprastą“ išžaginimą. Neabejotina, kad tokio pagrindų sprendimo reikalavimų pažodinis įgyvendinimas iškreiptų visą nacionalinę sistemą, nes Lietuvos BK visi nusikaltimai ir bausmės už juos yra išdėstyti taip, kad atitiktų ginamų interesų vertingumą, nusikaltimo pavojingumą bei kita ir taip sudarytų nuoseklią sistemą.

Pažymėtina, kad tik keliuose pagrindų sprendimuose reikalaujama nustatyti griežtas bausmes už nusikaltimus, susijusius su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, euro padirbimu ir terorizmu. Tačiau šiuo atveju diskusijų nekyla, nes terorizmas ir kiti minėti nusikaltimai yra labai pavojingos veikos, už kuriuos turi būti numatytos itin griežtos sankcijos. Be to, ankstesniuose pagrindų sprendimuose taip pat buvo įtvirtinta, kad minimalios laisvės atėmimo bausmės riba gali būti nuo vieno iki trejų metų. Pabrėžtina, kad BK įtvirtinta bausmių ir sankcijų sistema visais minėtais atvejais atitiko šiuos reikalavimus. Tačiau šiuo metu ES teisės aktuose reikalaujama laisvės atėmimo bausmės minimali riba nuolat didinama, o tai jau gali kelti tam tikrų problemų nacionalinei baudžiamajai teisei. Antai, jeigu už tam tikrą nusikaltimą nustatoma minimali riba – ne mažiau kaip treji metai laisvės atėmimo, tai maksimali jos riba nebegali būti ketveri metai, nes tokia sankcijoje numatyta minimali ir maksimali laisvės atėmimo bausmės riba nebeatitiks bausmės individualizavimo principo. Tai reiškia, kad ES teisės aktuose numatyta minimali laisvės atėmimo bausmės riba tuo pačiu „auga“ ir maksimalią jos ribą nacionaliniame baudžiamajame įstatyme. Pabrėžtina, kad, vadovaujantis Lietuvos

BK nustatyta nusikaltimų klasifikavimo sistema, nuo to, koks laisvės atėmimo metų skaičius numatytas sankcijoje, priklauso ne tik nusikaltimo sunkumo vertinimas. Jeigu už tyčinį nusikaltimą numatyta maksimali laisvės atėmimo bausmė yra didesnė negu šešeri metai, toks nusikaltimas jau laikomas sunkiu, už kurį gali būti paskirta tik reali laisvės atėmimo bausmė.

Penktas aspektas susijęs su viena teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose nuostata. Neabejotina, kad teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose srityje visų valstybių narių interesas yra bendras ir aiškus – teisinės pagalbos teikimas tarp 27 ES valstybių turi būti ir paprastesnis, ir spartesnis. Pažymėtina, kad pagal tarptautinės teisės normas teisinė pagalba tradiciškai gali būti teikiama tik remiantis tarptautinėmis sutartimis. ES jau priimti antrinės teisės aktai dėl teisinės pagalbos teikimo, todėl teikiant tarptautinę teisinę pagalbą vadovaujamosi nacionaliniais įstatymais, kuriais įgyvendinta ES teisė, pavyzdžiui, dėl Europos arešto orderio, Turto arba įrodymų arešto akto (nuo 2011 m. ir Europos įrodymų orderio, Nuteistųjų laisvės atėmimu perdavimo toliau atlikti bausmę). Tačiau teisinės pagalbos reglamentavimas turi trūkumų (arba bent abejotinų aspektų), apie kuriuos nėra plačiai kalbama. Vienas iš tokių aspektų yra (laipsniškas) dvigubo baudžiamumo taisyklės atsisakymas. Antai asmens perdavimas pagal Europos arešto orderį negalimas, kai veika, dėl kurios išduotas Europos arešto orderis, pagal Lietuvos BK nelaikoma nusikalstama. Europos arešto orderis gali būti vykdomas tik dėl veikos, kuria pažeistas Lietuvos baudžiamasis įstatymas arba kuri būtų laikoma nusikalstama pagal Lietuvos BK, jei ji būtų padaryta Lietuvos jurisdikcijoje.

Ši taisyklė turi išimtį: asmenys turi būti perduoti pagal Europos arešto orderį dėl veikų, kurios, nors ir nelaikomos nusikalstamomis pagal Lietuvos BK, tačiau yra numatytos baigtiniame veikų sąraše, kuris nustatytas 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendime dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR). Šiame 32 nusikaltimų sąraše nurodytos tokios veikos: 1) dalyvavimas nusikalstamame organizuotame susivienijime; 2) terorizmas; 3) prekyba žmonėmis; 4) seksualinis vaikų išnaudojimas ir vaikų pornografija; 5) neteisėta prekyba narkotikais ir psichotropinėmis medžiagomis; 6) neteisėta prekyba ginklais, šaudmenimis ir sprogmenimis; 7) korupcija ir pan. Šių nusikalstamų veikų atveju pakanka, kad prašančioji valstybė įrodytų, jog veika, dėl kurios prašoma perduoti asmenį, atitinka vieną iš sąrašė nurodytų veikų. Klausimas, ar pagal Lietuvos baudžiamuosius įstatymus veika, dėl kurios prašoma perduoti asmenį, atitinka sąrašė nurodytą veiką, nesprendžiamas [6, p. 94]. Analogiškos nuostatos ir nusikaltimų sąrašas įtvirtintas ir Pagrindų sprendime dėl turto arba įrodymų arešto aktų vykdymo Europos Sąjungoje (2003/577/TVR) ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 77(2) str., taip pat įtvirtinti pagrindų sprendime dėl Europos įrodymų orderio (2008/978/TVR), pagrindų sprendime dėl nuteistųjų laisvės atėmimu tarpusavio perdavimo (2008/909/TVR) bei Pagrindų sprendime dėl nuteistųjų probacija ir kitomis alternatyviomis sankcijomis tarpusavio perdavimo (2008/947/TVR).

Šiuo atveju Lietuvoje galimos dvi situacijos, kurių sprendimas pagal minėtą išimties taisyklę, teoriškai prieštarautų kons-

tituciniams asmenų lygybės prieš įstatymą ir teisėtų lūkesčių principams, – tai kitos valstybės išduoto Europos arešto orderio ir turto arba įrodymų arešto akto vykdymas Lietuvoje dėl: 1) rasizmo ir ksenofobijos; gaminių klastojimo ir piratavimo; neteisėtos prekybos hormoninėmis medžiagomis ir kitomis augimo skatinimo medžiagomis, kurios pagal Lietuvos BK visai arba iš dalies neuždraustos; 2) bet kurios kitos sąrašė numatytos nusikalstamos veikos, kurios požymiai pagal prašančiosios valstybės įstatymus kriminalizuoja didesnę veikų ratą negu Lietuvos BK. Šio teorinio prieštaravimo esmė ta, kad Lietuva, vykdydama kitos valstybės išduotą Europos arešto orderį arba turto, arba įrodymų arešto aktą, taikytų baudžiamajame procese numatytas prievartos priemones (pvz., suėmimą arba kitas kardomasias priemones ir pan.) už veiką, kuri Lietuvoje nėra uždrausta, t. y. tokią veiką Lietuvoje padariusiam asmeniui nebūtų galima taikyti baudžiamajame procese numatytų prievartos priemonių. Siekdama tinkamai įgyvendinti ES teisės aktų reikalavimus ir nepažeisti Konstitucijos nuostatų, Lietuva privalo numatyti baudžiamąją atsakomybę bent jau už tas veikas, kurios dabar neuždraustos Lietuvoje, tačiau yra numatytos minėtuose pagrindų sprendimuose, pavyzdžiui, ksenofobiją, neteisėtą prekybą hormoninėmis medžiagomis ir kitomis augimą skatinančiomis medžiagomis ir pan.

Šešta, Lietuvos pagrindų sprendimą dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos (2001/584/TVR) įgyvendino BK ir BPK pakeitimų ir papildymų įstatymais, kurie įsigaliojo nuo Lietuvos narystės ES dienos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje nekilo didesnių diskusijų dėl Europos arešto orderio ir jį

įgyvendinančių teisės aktų (ypač Lietuvos Respublikos piliečio perdavimo pagal Europos arešto orderį aspektu) atitikties konstituciniams reikalavimams. Tai gali būti aiškinama tuo, kad Lietuva nedalyvavo šio teisės akto projekto rengimo, svarstymo ir priėmimo procedūrose, tačiau, siekdama narystės ES, privalėjo jį įgyvendinti nacionalinėje teisėje. Autoriaus nuomone, išliko abejonių dėl šių pagrindų sprendimą įgyvendinančių nacionalinių teisės aktų – BK ir BPK nuostatų atitikties Konstitucijai, pavyzdžiui, dėl Lietuvos Respublikos piliečio perdavimo pagal Europos arešto orderį, kuris tiesiogiai nenumatytas Lietuvos Respublikos tarptautinėje sutartyje, atitikties Konstitucijos 13 straipsnio reikalavimams, pagal kuriuos Lietuvos Respublikos pilietis gali būti išduotas tik Lietuvos Respublikos tarptautinėje sutartyje numatytais atvejais (ypač turint omenyje Vokietijos ir Lenkijos konstitucinių teismų sprendimus).

Tiesa, tokios pozicijos oponentai gali teigti, kad Lietuvos Respublikos piliečio perdavimas pagal Europos arešto orderį neprieštarauja Konstitucijos 13 straipsnio reikalavimams, pagal kuriuos Lietuvos Respublikos pilietis gali būti išduotas tik Lietuvos Respublikos tarptautinėje sutartyje numatytais atvejais, nes „2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendime dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR) nustatyta, kad jis yra priimtas remiantis ES steigimo sutarties 34 straipsnio 2(b) punktu, kuriuo ES valstybės narės delegavo Europos Vadovų Tarybai funkciją priimti ES valstybėms narėms privalomus pagrindų sprendimus, todėl pripažintina, kad Lietuvos Respublikos piliečių perdavimo pagal Europos arešto

orderį pagrindas yra tarptautinė sutartis – ES steigimo sutartis“. Analogišką argumentaciją pateikia ir Lietuvos apeliacinis teismas, kuris, nagrinėdamas Lietuvos Respublikos piliečio M. M. perdavimą pagal Europos arešto orderį Prancūzijai, nutartyje Nr. 1N-11/2006 padarė išvadą, jog „asmenų išdavimas pagal Europos arešto orderį numatytas Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties ir turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 226 str. nustatytas taisykles“.

Kita vertus, šie argumentai kelia tam tikrų abejonių, nes teismas, sprendamas asmens, įtariamo arba kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, išdavimo kitai valstybei baudžiamajam persekiojimui (t. y. ekstradicijos) klausimą, tiesiogiai vadovaujasi Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties dėl ekstradicijos, BK ir BPK nuostatomis. Pažymėtina, jog būtent tokią teismų praktiką kaip pagrįstą pripažino ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimo Nr. 42 „Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui“ 2 punkte pabrėžęs, kad „sprendamas, ar yra asmens išdavimo užsienio valstybei <...> pagrindas ir sąlygos, Vilniaus apygardos teismas vadovaujasi tarptautinėmis sutartimis, BK 9 straipsniu ir BPK 71 straipsniu“ [4, p. 62]. O sprendamas asmens (taip pat Lietuvos Respublikos piliečio) perdavimo kitai valstybei baudžiamajam persekiojimui pagal Europos arešto orderį klausimą, teismas vadovaujasi išimtinai BK ir BPK nuostatomis.

Išvados

Apibendrinant straipsnį galima padaryti tokias esmines išvadas:

1. ES baudžiamosios teisės turinį sudaro keturios dalys: a) materialioji (tikroji) baudžiamoji teisė, b) baudžiamasis procesas, c) tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose ir d) bausmių vykdymas.
2. Paprastai ES teisės aktai baudžiamosios teisės klausimais nėra tiesiogiai taikomi ir turi būti įgyvendinti nacionalinėje teisėje priimant, pakeičiant arba papildant baudžiamąjį įstatymą ir (arba) kitus teisės aktus. Baudžiamosios teisės derinimas ES pažengęs labai netoli, nes yra palietęs tik nedaug nusikaltimų, kurie ES teisės aktuose dažnai apibūdinami minimalistiniais terminais arba suteikiant valstybėms narėms išlygų (pareiškimų) teisę. Dar mažiau yra pažengęs bausmių už ES teisės aktuose numatytus nusikaltimus ir jų skyrimo taisyklių derinimas, jis iš esmės apsiribojo bendriausiais reikalavimais.
3. ES institucijų kompetencija derinti nacionalinę baudžiamąją teisę yra ribota, tačiau jos ribos plečiamos. Kita vertus, pagal Europos integracijos modelį, kuris grindžiamas suvereniteto pasidailijimu, logiškai reikalaujama, jog valstybės narės bendradarbiautų kurdamos bendrą teisinę erdvę, kurios sudedamoji dalis būtų ir baudžiamoji teisė.
4. Lietuvos baudžiamajai teisei (ypač teisėkūros aspektu) didžiausią rūpestį kelia ES teisės aktuose pateikiami kai kurių nusikaltimų požymiai bei minimalūs laisvės atėmimo bausmės dydžiai už kai kuriuos nusikaltimus. Be to, svarstyтина, ar, atsižvelgiant į

ES teisės aktų reikalavimus, nereikėtų atsisakyti bendros taisyklės, numatančios atsakomybę už rengimąsi padaryti nusikaltimą (BK 21 str.), taip pat BK 27 straipsnyje įtvirtinti nuostatos, jog teismas, atsižvelgdamas į padarytų nusikaltimų pobūdį ir sunkumą, kaltininko asmenybę ir kitas bylos aplinkybes, turi teisę motyvuotai nepripažinti asmens recidyvistu.

5. Lietuvos baudžiamajai ir baudžiamojo proceso teisei (ypač taikymo aspektu) didžiausią rūpestį ir abejonių atitikties Konstitucijai požiūriu kelia dvigubo baudžiamumo taisyklės atsisakymas tarptautinėje teisinėje pagalboje baudžiamosiose bylose bei Lietuvos Respublikos piliečio perdavimo pagal Europos arešto orderį reglamentavimas.

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Vilnius, 2007.
2. Konsoliduota Europos Sąjungos sutartis // Europos Sąjungos teisės seminarų medžiaga. Vilnius, 2004.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 2009.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 42 „Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui“ // Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir lydimoji medžiaga pastraipsniui. Vilnius, 2009.

Specialioji literatūra

5. Abramavičius A., Mickevičius D., Švedas G. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Vilnius, 2005.
6. Čepas A., Švedas G. Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose. Asmenų, įtariamų padarius nusikaltimą, veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (ekstradicija, perdavimas Tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį). Vilnius, 2008.
7. Daves A., Lynskey O. The ever-longer arm of EC law: the extension of Community competence into the field of criminal law // *Common Market Law Review*. 2008, no 45.
8. Kuhl L., Killmann B.-R. The community competence for a directive in criminal law protection of the financial interests // *Eucrim*. 2006, no 3–4.
9. Kūris P. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo veiklos aktualijos // *Jurisprudencija*. 2007, Nr. 7(97).

10. Kwiecen R. The Primacy of European Union Law over National Law Under the Constitutional Treaty // *German Law Journal*. 2005, vol. 6, no 11.
11. Jarukaitis I. Adoption of the third Constitutional Act and its impact on national constitutional system // *Teisė*. 2006, t. 60.
12. Soloveičikas D. Europos Sąjungos teisės tiesioginis veikimas ir jos taikymas – dvi skirtingos tapačios doktrinos dalys? // *Jurisprudencija*. 2007, Nr. 4(94).
13. Talutis T. Draudimo tarpininkų pareiga informuoti klientus: Europos Sąjungos direktyva dėl draudimo tarpininkavimo ir jos įgyvendinimas Lietuvos teisėje // *Teisė*. 2006, t. 60.
14. Vadapalas V. Tarptautinės sutartys Lietuvos teisės sistemoje // Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė. Konferencijos medžiaga. Vilnius, 1998.
15. Vervaele J. The European Community and harmonization of the criminal law enforcement of community policy // *Eucrim*. 2006, no 3–4.
16. Vervaele J. European criminal law and general principles of Union law // *Current issues in european criminal law and the protection of EU financial interests*. Zagreb, 2006.
17. Vėgėlė I. Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą // *Jurisprudencija*. 2007, Nr. 7(97).
18. Von Bogdandy A. The Legal Case for Unity: The European Union as a Single Organization with a Single Legal System // *Common Market Law Review*. 1999, no 36.
19. Von Bogdandy A. *Constitutional Principles // Principles of European Constitutional Law*. Oxford, 2005.

20. White S. Case C-176/03 and options for the development of a community criminal law // *Eucrim*. 2006, no 3–4.
21. Weiler J. *The Constitution of Europe. Do the new clothes have an emperor? And other essays on European integration*. Cambridge University Press, 1999.

THE INFLUENCE OF EU LAW TO THE LITHUANIAN CRIMINAL LAW

Gintaras Švedas

S u m m a r y

This article deals with the competence of EU institutions in the field of criminal law, the definition and contents, tendencies and perspectives of EU criminal law, as well as certain aspects of EU criminal law that make influence to the national criminal law and may create problems in the future.

According to the legal acts of the EU, its criminal law may be classified into four groups. The first is natural criminal law, which may be defined as material law, for example, Framework Decision on combating terrorism (2002/475/JHA), Framework Decision on combating trafficking in human beings (2002/629/JHA), etc. The second group consists of criminal procedure, for example, Framework Decision on the standing of victims in criminal proceedings (2001/220/JHA). The third is mutual assistance in criminal matters, for example, Framework Decision on the execution in the European Union of the orders of freezing property or evidence (2003/577/JHA), etc. The fourth is execution of the punishment, for example, Framework decision on the application of the principle of mutual recognition to judgments

in criminal matters imposing custodial sentences or measures involving deprivation of liberty for the purpose of their enforcement in the European Union (2008/909/TVR), Framework decision on the application of the principle of mutual recognition to judgments and probation decisions with a view to the supervision of probation measures and alternative sanctions (2008/947/TVR).

The competence of EU institutions to harmonise the national criminal law is limited, however, its scope is being extended. On the other hand, the model of the European integration, based on the sharing of sovereignty, logically requires the member states to co-operate in forming common legal space, with criminal law as its constituent part.

The biggest concern for the Lithuanian national criminal and criminal procedure law is the definition of features of certain crimes and minimal terms of imprisonment for certain crimes in EU legislation, as well as withdrawal of the rule of *ne bis in idem* in international legal assistance in criminal matters.

Įteikta 2009 m. rugsėjo 4 d.

Priimta publikuoti 2009 m. gruodžio 16 d.